

ברשותו.

אמר ליה רב ששת לרב נחמן: לא! אל תדמה לשבועה שאינה ברשותי, אלא שבועה שלא שלחתי בה יד דומיא דשלא פשעתי בה, שאף היא משבועתו של שומר חנם, ודמיונם הוא שכמו שבועה שלא פשעתי בה, **כי מגליא מלתא** [כשמתגלה הדבר] **דפשע בה** ונגנבה מתחת ידו **פטור מכפל,** שהרי לא הוא גנבה אלא הגנב גנבה משום פשיעתו בשמירה. **אף שבועה שלא שלחתי בה יד, כי מגליא מילתא** [כשנתגלה הדבר] **דשלח בה יד** קודם שנשבע שנגנבה ממנו, **פטור מכפל,** כשנתפס בשקרו שלא נגנב ממנו אלא הוא נגבו.

ואע"פ שבשבועה שלא פשעתי אין פטור הכפל מחמת הדין, אלא משום שלא שייך במציאות כלל, שהרי באמת נגנב ממנו ולא הוא גנבה, מכל מקום מדמה הגמרא את תוצאת השבועה למעשה, ולא את הטעם. וכמו ש"אשר ירשעיון", שמשלם כפל, לא מתייחס על שלא פשעתי, כך גם לא מתייחס על שלא שלחתי יד.

ועתה מביאה הגמרא שיש להסתפק, לפי ששינו לעיל⁽⁹⁾ שהכופר בפקדון כגון שטען נגנב ממני ונשבע והודה ששקר, משלם קרן וחומש ואשם. ואם באו עדים ששקר ולא נגנב ממנו, אלא הוא גנבו, משלם כפל כדין

טוען טענת גנב ואינו מוסיף חומש. שנאמר⁽¹⁰⁾ "בראשו וחמישיתו", ודרשינן, כשהקרן לבד משתלמת בראש מוסיף חומש, אך כשאין הקרן לבדה בראש אלא נוסף גם כפל, ליכא חומש

וקא בעי רמי בר חמא:

מה פוטרו מן החומש? האם ממון המחייבו **כפל** — היינו הממון שכפר בו שנתחייב עליו **כפל פוטרו מן החומש,** שאין מוסיפין חומש על ממון שכפר, שכבר מוסיף עליו **כפל.**

או דלמא שבועה המחייבתו כפל — היינו שנשבע על כפירתו והוברר שלשקר נשבע **פוטרו מן החומש.** דאין מוסיפין חומש על שבועת שקר שכבר חייב עליה **כפל.**

והוינן בה: **היכי דמי?** מאי נפקא מינה לדינא מהו הפוטר מן החומש.

ומבאר הגמרא: **כגון שטען טענת גנב, ונשבע שנגנב ממנו, וזר בו מטענתו הקודמת ואמר מה שטענתי שנגנב ממני ונשבעתי על כך לא כך הוה, אלא קם וטען טענת אבד ממני אז, ולא נגנב. ונשבע על כך.**

ובאו עדים אקיימתא — על זמן שבועתו קא-א

8. והרי נשבע שנגנבה ממנו ולא פשע בה ואם כן היאך היא ברשותו וכתב המאירי דשמה החזירה כבר הגנב ואיהו נתן עיניו בו. ובקצה"ח סי' רצא ססקי"ב משמע דשבועה שאינה ברשותו היא השבועה הוא שנגנב דעי' ברמב"ם ריש פ"ד מפקדון דכתב שם דעיקר

9. לעיל ס"ה:

כפירת פקדון שיקרית שאין עליה כפל.
ומביאה הגמרא ראייה לפשוט בעיה זו:

אמר רבא: תא שמע: אמר לאחד מן השוק
שאינו שומר על שורו היכן שורו שגנבת,
והוא אומר לא גנבתי שורך מעולם. וקאמר
ליה בעל השור: **משביעך אני** שלא גנבת,
ואמר אמו, [ונשבע], והעדים מעידין אותו
שראו שור זה ברשותו, ואמת הוא שגנבו.
משלם תשלומי כפל כדין כל גנב שדינו
לשלם כפל.

ואם הודה מעצמו בטרם שבאו עדים או
שלא באו כלל, **משלם קרן, חומש, ואשם**
גזילות, כדין כופר בגזילה ונשבע והודה
שדינו בקרן חומש ואשם.

ומוכיחין: **והא הכא, עדים הוא** המחייבי
ליה **כפילא** ולא שבועתו לשקר, שהרי לא
בטוען טענת גנב מדובר שמתחייב כפל
בשבועתו אלא בגנב רגיל מדובר שהעדאת
העדים היא המחייבתו כפל. ומדויק מלשון
הברייתא: **דינא דקאמרינן שחייב חומש**
הוא דוקא בהודה מעצמו, אין. בטרם באו
עדים. אבל הודה אחר עדים, לא משלם גם
חומש. משום שלא נחשב "ממון המשתלם
בראש", שהרי משלם גם כפל מלבד הקרן.

ואי סלקא דעתך שפטור החומש תלוי
בשבועה, ששבועה המחייבתו כפל פוטרתו
מן החומש, קשה, אמאי חייב בחומש רק
בהודה לפני ביאת העדים, ובהודה אחר
עדים לא?

מכרי [הרי], הא שבועה [שבועה זו] לא
קמחייבא ליה כפילא, כמו שביארנו, שגנב
רגיל הוא, ועדים הם המחייבים אותו כפל,

הראשונה שטען נגנב ממני, שהיה הפקדון
ברשותו, ומתחייב על שבועה זו כפל כדין
טוען טענת גנב, והודה אבתייתא, ולאחר
מכן הודה איהו שאף לא נאבד ממנו,
כשבועתו השניה.

דהשתא יש לפנינו ממון אחד — דהיינו
הפקדון, ששתי השבועות מתייחסות אליו,
ושתי שבועות שקר, שעל אחת מהן יש
הכחשה של עדים ומתחייב כפל עליה, ועל
שבועה השניה יש הודאה שלו ואין חיוב
כפל עליה.

ועתה מספקין: מאי? האם ממון המחייבו
כפל דהיינו הפקדון שבו כפר, הוא הפוטרו
מן החומש, כשמשלם עליו כפל. והא אחייב
ליה עלויה [והרי התחייב לו עליון] כפילא
משום עדים שהעידו שהוא גנבו ולא גנבים
כמו שאמר.

וממילא כאן לא ישלם חומש משום שעל
ממון הכפירה כבר מוסיף כפל.

או דלמא אין פטור החומש תלוי בממון —
בפקדון שמשתלם עליו כפל, אלא שבועה
המחייבתו כפל על ידי שבאו עדים והעידו
שהוא גנבו, ולא גנב, פוטרתו מן החומש,
שאינ חומש על שבועה שמשלם מחמתה
כפל.

והא שבועה בתרייתא [והרי שבועתו
השניה] שנשבע שאבד ממנו, הואיל דלא
קמחייבא ליה כפילא, משום שלא טען נגנבה
ממני וחייבא דכפילא דוקא בטוען טענת גנב
היא, תחייביה חומשא, כשהודה שנשבע
לשקר, כדין כופר בפקדון.

ושפיר מצינן לחייבו חומש על שבועת

ולא שבועה. וממילא אית לן שבועה שאינה מחייבת כפל, ואם כן, תחייבה חומשא.

אלא, לאו, שמע מינה, מדפטרין ליה מחומש, שלא תלוי פטורו בשבועה, אלא ממון המחויבו כפל, פוטרתו מן החומש.

והכא הרי יש כפל על ממון זה, שהרי באו עדים שגנב הוא שנמצאת הגניבה בידו.

שמע מינה.

בעי רבינא: חומש וכפילא בתרי גברי, מאי?

ומבאר הגמרא: **היכי דמי** — כלומר באיזה אופן שייכת מציאות זו שמתחלק הכפל לאחד והחומש לשני.

כגון שמסר בעל הבית שורו לשני בני אדם לשומרו שמירת חנם, וטענו בו שניהם טענת גנב. וחד מהם נשבע שנגנב ממנו, ולאחר מכן הודה שלשקר נשבע והשור אצלו. **וחד נשבע נמי שנגנב ממנו. ובאו עדים שהבהמה ברשותו היתה בזמן שנשבע ולשקר נשבע.**

הרי זה שהודה, לא משלם כפל. ואידך, שבאו עדים עליו, ישלם כפל כדין טוען טענת גנב.

מאי? האם יתחייב זה שהודה לשלם חומש.⁽¹¹⁾

מי אמרינן האי דינא שפטרה תורה לשלם חומש על ממון שמשלם עליו כבר כפל, הוא דוקא באופן שחלים שני חיובים אלו **בחד גברא, דקפיד רחמנא דלא משלם אדם**

אחד חומשא וכפילא.

אבל באופן שמתחלקים חיובים אלו בתרי גברי, נימא האי שבאו עליו עדים **נשלם כפילא.** והאי שהודה **נשלם חומשא** שהרי נשבע לשקר והודה.

או דלמא לא תלוי הדבר כלל במשלם [שחסה התורה עליו שלא ישלם גם זה וגם זה] אלא **עלוייה דחד ממונא** [על ממון קרן אחת] **קפיד רחמנא,** ופטרתו מחומש בכדי **דלא נשלם עלה חומשא וכפילא.** [דהרבה מידי הוא שעבור קרן אחת ישלם כפל ועוד חומש]

והבא נמי, בנידון דידן פקדון דתרווייהו חד **ממונא** הוא שהרי שמרו שניהם על אותו השור.

תיקו:

ובדין "ממון שאין משתלם בראש" — שאינו משלם חומש על ממון שמשלם עליו כבר כפל, מסתפקת הגמרא:

בעי רב פפא: עד כאן לא שמענו אלא שאינו מוסיף חומש על ממון שמוסיף כבר כפל עליו, אולם יש מקום לדון בתרי חומשי או תרי כפילי **בחד גברא** [שבו ודאי שייך דין ממון שאין משתלם בראש שאין מוסיף עליו חומש] **מאי?** האם ישלם חומש על ממון שכבר משלם חומש אחד עליו, וכן בכפל, האם ישלם כפל על ממון שכבר הוסיף כפל אחד עליו?

והוינן בה: **היכי דמי** — כלומר היאך תיתכן מציאות כזו שישלם שני חומשים או שני

10. ויקרא ה' כ"ד.

כפילי.

והבא בתרי חומשי או תרי כפילא חד גוונא הוא ושפיר צריך לשלם תרוויהו.

או דלמא, כל תרי ממונא ואפילו מאותו סוג קאמר רחמנא דלא לשתלמו תרווייהו עילוי חד ממונא.

וממילא, הכא בתרי חומשי או כפילי, נמי, תרי ממונא נינהו, ולא ישלם פעמיים.

ופשטינן: תא שמע: דאמר רבא "וחמשתיו יוסף עליו". נקטה התורה חמשות בלשון רבים. ודרשינן: התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת. כי אחרת, היה לכתוב לומר "חמישיתו" בלשון יחיד, ולא "חמשתיו" בלשון רבים.

שמע מינה שדוקא שני גווני של ממונא אינם משתלמים, אולם חד גוונא ממונא, (14) כמו תרי כפילי, או תרי חומשי על קרן אחד,

ומבאר הגמרא: כגון שומר חנם שטען טענת אבד ממני הפקדון, ונשבע על כך, (12) והודה ששקר, שמתחייב חומש על שבועתו ושקר, וחזר וטען עוד טענת אבד בזמן אחר, ונשבע על כך, והודה ששקר, ששוב יש לכאורה חיוב חומש.

אי נמי, כלומר, באיך ספיקא דתרי כפילי, כגון שומר חנם שטען טענת גנב גנבו ממני. ונשבע על כך ובאו עדים שהוא הגנב, שהחפץ ברשותו, שנתחייב כפל כדין טוען טענת גנב, (13) וחזר וטען שוב טענת גנב, ונשבע על כך, ובאו עדים שהוא גנבו והחפץ היה ברשותו בזמן שדבר עליו.

מאי דינו? מי אמרינן דדוקא בתרי גוונא ממונא, ככפל וחומש, קאמר רחמנא דלא נשתלמו עלוי חד ממונא [על קרן אחת],

ואם כן אף חומש יפטור כפל ועי' רא"ש בשטמ"ק ד"ה מאי תרי גווני.

12. בתוס' הקשו דאי איירי בהודה הרי נעשה עליו גולן בהודאתו זו, ותו אין כפירתו כלום דהרי אפילו באונסים חייב ולכך כתבו דלא גרסינן והודה ואיירי שהודה לבסוף על תרוייהו אמנם הרא"ש בשטמ"ק אוקים בהכרח באופן שהודה בינתיים דקשי' ליה מאי קושית הש"ס הא מתני' היא השביע עליו ה' פעמים ומחלק דהתם בהודה בסוף דחשיב ממון המשתלם בראש דכולהו חומשי ישר על הקרן משא"כ באבעי דידן איירי בהודה בינתיים דכבר חייל חד חומשא, ואיך חומשי אינם משתלמים בראש.

13. כתב הרא"ש בשטמ"ק דספק הגמרא הוא אליבא דר"ח בר יוסף לעיל דסבר דאע"פ

11. בספק הגמרא יש לבאר לכא' בתרי אנפי האחד כדפרישנא דהספק הוא האם המחוייב חומש יצטרך לשלם או לא דהרי בקרא ד"בראשו" פטרינן חומש מפני הכפל. אולם איכא למימר לאיך גיסא דהקפידה תורה דלא ישלם כפל וחומש ובגוונא דקרא נוקי דכפל קדם ולכך פטרינן מחומש וה"ה להיפך כאשר קדם חיוב החומש יפטור מחיוב הכפל הבא אחריו. וברמב"ם פ"ד מגניבה הל"ז פסק דבעל החומש משלם, ובעל הכפל אינו משלם ומשמע דהבין דהחיוב השני נפטר וליכא נפקותא אם הוא כפל או חומש. ובטור סי' שנ"ב פליג עליה ופטור את בעל החומש. ועי' בית יוסף שם שמישב דעת הרמב"ם אלא עדיין מתקשה דלא מצינו אלא שכפל מוציא מידי חומש ולא להיפך ועי' פנ"י בזה. ובאמת מאבעי' דרב פפא דמבע"ל בתרי כפילי דחד יפטור איך מוכח דכפל יכול ליפטור

משתלמי.

(15) אחרי שהזכרנו לעיל את הדין ששומר אשר נשבע לשקר נסתלק מלהיות שומר [חנינם כשהיה], ומתחייב אף באונסים, מביאה הגמרא גוונא שגם על ידי שבועה מסתלק מלהיות שומר, ואפילו בשבועת אמת. והוא באופן:

תבעוהו בעלים לשומר חנם ששייב פקדונו. וטען נגנב ממני ונשבע על כך, ולאחר מכן בא ושלם. והוכר הגנב ועתה מחוייב הגנב לשלם כפל

הכפל למי? מחד, המפקיד הוא בעל החפץ, ומאידך השומר שלם על החפץ למפקיד.

אביי אמר: משלם הכפל לבעל הפקדון, דאיהו בעל החפץ.

רבא אמר: משלם הכפל למי שהפקדון היה אצלו, דהיינו השומר, שהרי שילם הוא על הפקדון.

ומבאר הגמרא טעמם של אביי ורבא:

אביי אמר לבעל הפקדון משתלם הכפל, דאע"פ ששלם לו הנפקד דמי הפקדון ובעלמא מקנה לו המפקיד את הזכות (16) בכפל כשמשלם לו, הכא, אינו כן, כיון דאטרחיה הנפקד למפקיד, שהזקיקו לתובעו בבית דין ולהפטר ממנו בשבועה, אף שלבסוף גם שלם לא מקני ליה כפילא.

רבא אמר משתלם הכפל למי שהפקדון היה אצלו. דכיון דשילם תמורת הפקדון, מקני ליה למפרע את הפקדון טרם שנגנב, וממילא קונה את הכפילא.

וקמפילגי בדיוקא דמתניתין דריש פרק המפקיד, שהיא מקור הדין שמקנה המפקיד את הכפל לנפקד.

דתנן: המפקיד אצל הבריר בשמירת חנם בהמה או בלים, ושומר כראוי, ונגנבו או שאבדו. ותבעו המפקיד ואמר החזר לי פקדוני. ואמר הנפקד נגנב ממני. וקם ושילם ולא רצה לישבע. אע"פ שיכל להפטר בשבועה שנגנב ממנו.

שהרי כך אמרו חכמים שומר חנם שטען נגנבה נשבע שכך הוה ויוצא זכאי מחיוביו

14. כן פרש"י דפשיטות הגמרא היא אף אחרי כפילא וכן דעת הרא"ש בשטמ"ק דכתב דכ"ש תרי כפילי דהרי פטור כפל אחר חומש ילפינן מחומש אחר כפל דזהו עיקר קרא, ואי מרכינן בחומש כ"ש בכפל. וכ"כ הרמ"ה וראיתו מדלא קאמרינן פשוט מיהא חדא. אולם הר"ח מספק"ל גבי כפל והרשב"א כתב דכלל לא פשטינן גבי כפל.

15. ביאור זה הוא ע"פ תוס' רי"ד דהקשה דאין מקומה של גמרא זו כאן אלא בריש המפקיד

דמתחייב באונסין לא אמרינן שאין כפירתו כפירה אלא גזיה"כ היא דאעפ"כ מתחייב כפל בטוען טענת גנב. ול"ש למימר נמי נפטר מבעלים בשבועה ראשונה דהרי אתו עדים דאמרי הפקדון ברשותו לאחר שבועה ושוב לא נפטר מן הבעלים. אולם בתוס' מצו מוקמי לה ככו"ע ולכך מתקשים אמאי לא נימא דקנאה לאונסין משבועה ראשונה ומוקמי בהדר מפקיד ועשאו שומר חנם, אלא דמקשי אם כן ל"ח תרי כפילא אחד ממון דהו"ל כממון חדש.

אע"פ שגם **נשבע**, מקנה לו המפקיד את הזכות לכפל. ולמי **משלם** הגנב את הכפל או את ד' וה'. למי **שהפקדון** נגנב **מאצלו**.

ועתה קשיא לך, הרי דיוקים אלו נסתרים האחד מחבירו. ואם כן:

לאביי קשיא סיפא שהוא מקור דיוקו של רבא, דאם בסוף שלם שפיר דמי.

ומתרצינן: **אמר לך אביי** אל תדייק כדדייק רבא נשבע ולא רצה לשלם כלל. ואז תסיק שאם לבסוף שלם מקנה לו כפל. אלא **הכי קתני: נשבע ולא רצה לשלם קודם השבועה**, ולא שבכלל לא רוצה **אלא** אע"פ שרוצה לשלם **לאחר השבועה** [כמו שנראה ממעשיו שהרי שילם לבסוף]. מכל מקום אינו מקנה את הכפל לשומר אלא למי **משלם** הגנב את הכפל וכו' **לבעל הפקדון**.

ולרבא **קשיא** דיוקא **דרישא**, שמשם הוכיח אביי את דינו.

אמר לך רבא: אל תדייק כאביי "שלם ולא רצה לישבע, אך אם גם נשבע לא יקבל כפל". אלא **הכי קתני: שילם ולא רצה לעמוד בפטור שנפטר מן המפקיד על ידי שבועתו, אלא** בא גם ו**שילם**, מקנה לו המפקיד את הפקדון מלמפרע [וממילא הכפל שייך לו]. למי **משלם** הגנב את הכפל? למי **שהפקדון** נגנב **מאצלו**.

עוד דנה הגמרא בדיון שבועת השומרים המסלקת אותו מדין שומר ע"י שנשבע:

של שומר. ולפי שחייב עצמו אע"פ שיכל ליפטר, לכן, אם **נמצא הגנב, משלם תשלומי כפל**, ואם **טבח ומכר הגנב** את הגניבה [באופן שגנב שור או שה] **משלם** הגנב **תשלומי ארבעה** — בטביחת ומכירת שה, ותשלומי **חמשה** — על טביחת ומכירת שור, למי הוא **משלם?** למי **שהפקדון** היה **אצלו** בטרם נגנב.

אולם אם **נשבע ולא רצה לשלם**, כעיקר דינו של שומר חנם דנשבע ויוצא **ונמצא הגנב משלם תשלומי כפל**. ואם **טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה** בטביחת או מכירת השה ו**חמשה** בטביחת או מכירת השור. למי הוא **משלם** תשלומים אלו **לבעל הפקדון**.

אביי דייק את דינו **מרישא** דמתניתין, ורבא דייק דינו **מסיפא**.

אביי דייק מרישא, דקתני **שילם ולא רצה לישבע**, הכפל לנפקד. ודייק מתיבות "ולא רצה לישבע" **דטעמא** שמקנה לו את הכפל הוא בתנאי **דלא רצה לישבע**,

הא אם **נשבע, אע"פ ששלם** לו תמורת הפקדון, לא מקנה לו את הכפל. אלא למי **משלם** הגנב את כפל או ד' וה'? **לבעל הפקדון**.

ורבא דייק **מסיפא**. דקתני **נשבע ולא רצה לשלם**, הכפל לבעל הפקדון. ודייק: עיקר **טעמא** שלא מקנה לו את הכפל, הוא משום **דלא רצה לשלם**. דאם לא כן, היה צריך לומר נשבע לבד בלא ההמשך. ומדהוסיף התנא, ואמר ולא רצה לשלם, יש להוכיח: **הא שלם**,

בשטמ"ק בשם תוס' שאנץ דפי' דמשום אידך ספיקות דרבא נקט לה נמי הכא.

אמתני' דהתם שלם ולא רצה להשבע, וטעמא דנקטינן לה הכא הוא מהטעם הנזכר. ועי'